

Vzpomínky na Herzogwald

Když jsem přišel v roce 1964 z „vojny“, seznámil jsem se s některými kluky z Frýdku, kde jsem nastoupil do zaměstnání ve Válcovnách plechu do stolárny jako dřevomodelář. A začal jezdit s těmi novými kamarády na trampské vandrování do Beskyd. Byla nás pěkná skupina a jezdili jsme vlakem v pátek po práci a přespávali v lese, na různých místech. Když se stavěla přehrada Šance, likvidovala se v údolí vesnice Hamry, která byla zatopena. My jsme si nanosili z opuštěných domů desky, trámy, plechy a jiné věci a se svolením hajného jsme si postavili boudu v lese nad potokem, co se vléval potom do přehrady. Jezdili jsme tam v létě i v zimě. Byla to naše bouda. Scházeli jsme se tam o víkendech, jezdili tam různí kamarádi a někdy i jejich přítelkyně. Bylo to ještě v době, kdy vládli komunisté a trampí byli tenkrát bráni jako „závadná, narušená mládež“. Bylo tam i místní oddělení policie, tenkrát to byla Veřejná bezpečnost, a ta nás chodila kontrolovat a všelijak buzerovat, šikanovat. Byli to ale kluci jen o něco starší než my. Možná, že nám snad záviděli naši svobodu myšlení, zatímco oni museli poslouchat příkazy nadřízených. Jednou nám přijeli říct, že ta bouda je tam nelegální a že ji máme zlikvidovat. Povolení hajného je nezajímalo. Když jsme jednou zase přijeli na boudu, tak už nebyla. Oni tam dovnitř dali nějakou výbušninu nebo minu a bouda byla rozmetána po okolí. Ještě dnes je tam možné najít zbytky zarostlé už křovím. Už jsme tam měli zákaz jezdit a ani nás tam už nic nelákalo.

Začali jsme jezdit na opačnou stranu. Vlakem přes Ostravu, Svinov, Suchdol a do Budišova, kam jezdili i kluci z Opavy. S nimi jsme jezdili na jejich kempy a zvali nás i na potluchy. Ale to bych tu musel popsat hodně dalších listů, kdybych si vzpomněl na všechny vandry, které jsem za život prožil. Já, dneska už starý dědek, si všechny ani už moc nepamatuji. Jezdili jsme na Osoblažsko nebo do vojenského prostoru Libavá, kde tenkrát byli ještě ruští vojáci a bylo dobrodružné a nebezpečné se tam pohybovat, nenechat se tam chytit.

Jezdil s námi i kluk, kterému jsme říkali Admirál. Ten nám řekl, že ví o jedné prázdné bývalé německé vesnici u přehrady Kružberk a že nás tam zavede. Jmenoval se Vašina a jeho táta tam kdysi dělal při stavbě přehrady a nějaký čas byli dělníci ubytováni v Herzogwaldu, kde zůstalo ještě pár budov. Tak jsme jeli vlakem do Budišova a pěšky přes kopec, les, okolo hradu Wildstein, přes údolí, potok Lobník a nahoru lesem, přes velkou pastvinu došli do vesnice, která se tenkrát jmenovala Lesy, podle staré plechové tabule u cesty. Stál tam ještě vyrabovaný kostel se hřbitovem a trosky zřícených domů. A cesta, která se táhla dolů podél potoka středem obce, potom lesem k hladině Kružberské přehrady. Bylo to asi kolem roku 1970. Jezdili jsme tam potom často. Byl tam klid, žádní lidé, rozpadající se kostel se hřbitovem, německými náhrobky, rezavými litinovými kříži. Na jednom náhrobku byla v kamenném reliéfu postava rakousko-uherského mladého vojáka. Jak mi potom řekla paní Stein, ten kluk tam ale pohřben nebyl, padl někde v Srbsku a jeho rodiče nechali udělat aspoň symbolický hrob, kam se chodívali modlit. Též tam za kostelem byla jediná hrobka. Prý místního učitele. Ta byla otevřená. Po válce chodili po německých hřbitovech takzvaní zlatokopové. Ti hledali v hrobech zlaté zuby, prsteny nebo řetízky. Dole byla vidět rozbitá rakev a v ní shnilá mrtvola, kostra. Někdo jí utrhl hlavu. Lebka ležela nahoře na pomníku. Bylo to morbidní. Hřbitov zarostlý vysokou trávou, kopřivami, trním. Asi o 100 metrů dál, výše na louce, byl další hřbitov obehnaný rozpadlou kamennou zídka. Ten byl v úplně žalostném stavu, zarostlý křovím a už i vysokými stromy. V létě jsme tam chodili na třešně. To byl prý evangelický hřbitov. Náhrobky povalené, nápisy nečitelné, nedalo se tam ani projít. Jezdili tam i lidé a odváželi auty zachovalé lepší pomníky z kvalitního kamene, které si dávali přebrousit a použít pro sebe nebo prodat. Byl tam ještě i další malý hřbitůvek, dole na konci vesnice u lesa. Tam prý byly hroby příslušníků německé Jednoty bratrské. Bylo tam zvláštní, že se Němci dali k této církvi, která měla svůj původ u Českých bratří. Na tom hřbitůvku bylo jen pár povalených kamenů, rozpadlá kamenná zídka okolo, vše zarostlé trním a křovím. Prý tam byl pohřben i jejich poslední pastor, který zemřel v roce 1956¹, ještě než byli všichni vyhnáni.

Nedaleko byla malá samota, zbytky budov, stodola a malá kaplička, už též vyrabovaná, bez vybavení, bez zvonku. Jmenovalo se to tam Rosengarten, Růžová zahrada. Dnes už tam není nic. Úplně dole, v lese až u přehrady, byl břidlicový lom Šifrák s hromadami zbytků břidlice po štípání a upravování tabulek, kde pracovali místní dělníci před rokem 1945. Aby nemuseli denně chodit domů, měli tam ze šifru postaveny jakési boudy, noclehárny, kde přespávali. Střecha se rozpadla. My jsme tam potom udělali ze stromů a dřeva střechy, pokryté větvemi a drny, uvnitř čtyři palandy, vchodové dveře a v rohu i kamenný krb, kde se dalo i topit a přespávat i v zimě. Bylo to celé zarostlé v lese mimo cestu, takže málokdo o tom věděl. Venku ohniště

¹ Zde se autor mylí v časovém údaj; poslední kazatel zdejší německé Jednoty bratrské Wilhelm A. Schulz zemřel ve skutečnosti 29. 10. 1945 a pochován byl 2. 11. 1945. Jeho hrob je na bratrském hřbitově vpravo od vchodu. Němci byli z vesnice vystěhováni už v roce 1946 (pozn. E.Dvorské, viz https://moravian.cz/Attachment/39_zpravodaj_2013.pdf).

a špalky na sezení, kde se v létě i vařilo a večer debatovalo. Vzpomínám si, že když jsme tam byli „ubytovaní“, chodili jsme přes les a kopec do hospody v Bílčicích (Heidenpiltsch). Návrat v zimě, potmě a ve sněhu byl dobrodružný. Jezdili tam různí kamarádi, někteří z Ostravy, z Havířova. Vedle v soutěsce mezi skalami u vchodu do podzemní štoly bývaly v létě i trampské potlachy, kde se sešlo někdy i dvacet až třicet lidí. Spali venku pod stromy. Ještě nedávno v roce 2020 jsem se tam byl s kamarádem podívat. Někdo tam přespával, ale už je to moc zchátralé. Střecha se bortí, za deště tam teče, je tam nepořádek. Ale tam jsme na počátku našich vandru ještě nejezdili. Objevili jsme Šifrák až později.

Nejdřív jsme spávali v klenutém sklepe statku naproti kostelu. Budova už nestála, ale sklep byl suchý. Donesli jsme si tam fošny, na ně suchou trávu a listí a dalo se tam spát i v zimě, když byl sníh a mráz. Neměli jsme ještě spacáky, jezdili jsme se starými dekami, oblečení ve vatovaných pracovních kabátech a teplém oblečení. Chodili jsme z Budišova hned z nádraží po cestě nahoru směrem na Dvorce, lesem kolem osady U Kamlara a došli dolů, do Dvorců (Hof). Tam byla hospoda Skleník, tam jsme si dali piva a šli nahoru lesem přes kopec až do Herzogwaldu. Bylo to pro nás romantické, když jsme tam večer čtyři kluci leželi v malé sklepní kobce, při svíčke, putovala flaška rumu, zapíjeli jsme ji vodou z „feld flašek“ a vedly se potom duchaplné diskuse.

Těž si vzpomínám na jeden zážitek, který si dodnes nedovedu vysvětlit. Jednou na podzim jsme si udělali velké „manévry“. Sešlo se nás asi dvacet trampů, jak jsme se znali z různých setkání a potlachů, a hráli jsme si na vojáky. Na Němce a Angličany. Rusy nechtěl nikdo dělat. Bojovalo se klacky jako puškami, šermovalo se, házely se udělané dělobuchy. Jedni bránili kostel, druzí útočili. Kostel byl už prázdný, bez oltáře, lavic a veškerého vybavení. Dalo se vylézt do věže po žebříku až nahoru, kde byla okénka. Zvon už tam nebyl. „Bojovalo“ se i v kostele, stáhli jsme se do věže, kde se na nás nemohli dostat. Skončilo to nerozhodně, ale byla to pěkná zábava. Jeden z kamarádů, říkali mu Werner, byl někde od Opavy, dost silný a agresivní povahy; když se napil, vyvolával rozbroje. On tenkrát chodil po hřbitově a na klacku měl tu lebku z hrobky a dělal si z ní srandu. Po „bitvě“ jsme šli všichni přes kopec a les do Guntramovic (Güntersdorf) do hospody. Tenkrát tam byla ještě stará hospoda a hospodskou tam byla Němka, Vlčková. Ostatní se vždycky na mně dívali nelibě, když jsem s ní mluvil a oni nevěděli o čem. No ale popíjelo se pivo, i zelená kořalka až do setmění, dobrá nálada. Za tmy jsme zase táhli lesem, přes kopec a pastviny až do Herzogwaldu. Spalo se tenkrát v jakési polorozpadlé stodole, kryté šifrem, naproti přes cestu u kostela. Štítová strana byla už otevřená, střecha se bortila, ale byly tam ještě zbytky slámy a sena na hromadách, někde i do výšky až dvou metrů. Všichni si tam polehali do svých pelechů, přikrytí dekami a celtami, co kdo měl. Na tu lebku už jsme zapomněli. A spalo se. Ležel jsem nahoře, na hromadě slámy, ale měl jsem výhled na cestu, která vedla kolem hřbitova nahoru okolo nás. Svítíl měsíc, byl už podzim a bylo už dost zima. Ostatní leželi okolo různě, bylo tam dost místa, každý sám, nebo kdo měl holku, tak s ní. Bylo asi okolo půlnoci, když jsem uslyšel u hřbitova kroky po kamenité cestě. Pomalu se blížily k nám. Z okraje kupy slámy jsem dobře viděl na cestu, ale nikdo tam nebyl. Padla na mě neznámá hrůza, strach, nemohl jsem se ani pohnout. Jak se kroky blížily, skoro jsem se klepal strachem, nikdy jsem to ještě nezažil. Těž vedle, kde leželi ostatní, se nic nepohnulo, někde se i třáslí a sténali. Kroky se zastavily u stodoly a zůstaly stát. Teprve po chvíli se začaly vracet zpátky ke hřbitovu. Ten strach pomalu opadával, už jsem se zas mohl pohnout, dýchat. Do rána jsem o tom ale přemýšlel. Ráno bylo krásně, svítilo slunce. Sbalili jsme si věci a šli přes pastviny dolů přes potok Lobník. Tam jsme se umývali. Nikomu nebylo moc do řeči. Až jedna holka, kamarádka Jitka, řekla: „Slyšeli jste v noci též ty kroky? A měli jste velký strach?“ Pomalu se rozmluvili i ostatní, nevěděli jsme, co to bylo. Šli jsme potom lesem nahoru a do Budišova na nádraží a přes Suchdol a Ostravu dojeli domů. Byla to snad davová psychóza? Ale proč to cítili všichni, aniž si předtím něco řekli? Dlouho jsme tam potom nebyli. Když jsme tam po čase zas přišli, byla ta hrobka zaházená hlinou. Nevím, jestli tam byla ta kostra a co se stalo s tou lebkou. Ten Werner, který s ní tenkrát chodil, se prý potom oženil, ale krátce nato se rozvedl a po sametovém převratu jsme se dozvěděli, že byl v lidových milicích, a jeho jméno bylo uvedeno též v Cibulkových seznamech spolupracovníků státní bezpečnosti. Asi byl na nás nasazený a podával o nás estébákům zprávy. Nakonec se prý doma na záchodě oběsil.

Jednou, nevím už v kterém roce to bylo, jsme zase byli s pár kluky v Herzogwaldu. Bylo to na jaře, zrovna všechno kvetlo, bylo krásně. Seděli jsme pod stromy na břehu malého rybníka, který tam byl udělaný kvůli napájení dobytka, jenž se pásł v ohradách nahoře na pastvinách nad obcí. Hospodařily tam státní statky. Ten rybník byl udělaný přehrazením potůčku, který potom protékal celou vesnicí podél cesty a tekł do přehrady.

Bylo to nedaleko naproti kostelu nad zatáčkou cesty a byly v něm i ryby. Zrovna tam žáby kladly žabince, ze kterých se líhli potom pulci. Dnes už je hráz zase rozkopaná a rybník je vypuštěný².

Byli jsme tam čtyři kluci v maskáčích a polovojenském oblečení, jak tenkrát trampí chodili. Pamatuju si, že tam byl Pepe z Havířova, Ben, Fred, Hans. Přišla tam skupinka starších lidí mluvících spolu německy. Když nás uviděli, nevěděli, jestli nejsme vojáci. Já, který jsem uměl trochu německy, jsem se jich optal, jestli jsou zdejší, jestli se tam narodili; my že jsme trampí, turisté, kteří tam často jezdí a líbí se nám tam. Oni že jsou z Německa, ale narodili se tady. Byla s nimi jedna paní, co mluvila česky a bydlela nedaleko ve Dvorcích, ale byla též narozená v Herzogwaldu. Jmenovala se Erika Michalíková, rozená Krocker. Oni šli potom po cestě dolů, přes „vesnici“ k jedinému zachovalému domu, kterému říkali Klein Dora Haus, který tam měli místní myslivci. My potom seděli u dřevěného kříže u cesty nad kostelem, co vede do Dvorců. Když ti Němci šli zase zpátky po cestě, tak jsme se zas potkali. Jejich vedoucí byla paní Ottilie Stein, rozená Richter, jejíž rodný dům už nestál. Byl hned na začátku obce, nahoře u lesa. Řekl jsem jí, že tam jezdíme už dlouho, známe to tam i okolí a zmínil jsem se, že mám nějaké fotky, mapky a dokumenty z některých kostelů v okolí. Z věžních bání, odkud jsme je vybrali. Měla o ně zájem, tak jsem dostal adresu té paní Eriky do Dvorců, že se s ní domluvíme. My jsme šli potom dolů a do naší boudy, kterou jsme si postavili v šifrovém lomu dole u přehrady, kde se dalo přespat.

Tenkrát ještě stál kostel v Medlicích (Mödlitz), což byla též už neexistující vesnice na druhé straně přehrady. Na kopci na srázu nad hladinou přehrady byly ještě patrné zbytky budov hradu, dnes už zarostlé lesem. Věděl jsem, že v kostelech ve věži, v baňce pod křížem nahoře bývá uložena schránka s dokumenty a někdy i mince z doby poslední opravy. Tak jsme se tam vypravili s provazem a vyšplhal jsem se na věž, zatímco kamarád Ben mě měl jistit, zachytit. Držel provaz v okénku věže. Ale jak jsem potom viděl, držel ho jen v ruce, a kdybych padal, neudržel by mě. Vylezl jsem až k tomu „jablku“ pod křížem, všechno bylo zpuchřelé, rezavé. Nožem jsem rozpáral plech a vytáhl větší skleněnou láhev se širokým hrdlem, ve které byly nějaké papíry i pár mincí z doby Rakouska-Uherska i první republiky. Ty mince, byla tam i jedna stříbrná, jsem podle domluvy dal Benovi. Já si nechal ty dokumenty. Byly tam stručně napsané dějiny obce i hradu, pár fotek ze školy, zápis faráře, který byl Čech, jmenoval se Hajdušek a psal tam, aby při další opravě kostela, i kdyby on byl kdekoliv a byl ještě naživu, mu dali vědět. Jak jsem se dověděl potom od paní Stein, zemřel v době, kdy místní obyvatelé byli odsunováni, a neví se ani, kde byl pohřbený. Ve věži v Herzogwaldu už nic nebylo. Vybral to tam už někdo před námi. Vybrali jsme též věžní makovici kostela v Kerharticích (Gersdorf) a tam jsem se poprvé dověděl v popisu dějin obce i o bitvě u Domašova (Domstadt) v roce 1758. A o dopadu následků bitvy na zdejší obyvatele. Pokoušeli jsme se i o výběr z kaple na Slezské Hartě, ale tam se nedalo dostat. Stejně potom všechny vyrabované kostely v okolí v akci asanace hygienického pásma kolem přehrady byly zbourány, vyhozeny do vzduchu a hřbitovy srovnány se zemí.

Při příštím vandru do našeho „gebítu“ jsem zašel do Dvorců k paní Ericce a dal jí ty dokumenty a ještě i kopie z vojenských map z první republiky z okolí Moravského Berouna (Bärn), kde byl i Herzogwald i okolí města Libavá (Stadt Libau) i celý teď zakázaný prostor. Ty mapy, speciálky celé republiky, jsem koupil od kluka, jehož táta byl za první republiky oficírem. To všechno jsem dal té Ericce a chtěl za to, ať mi paní Stein koupí maskáčovou uniformu německého Bundeswehru, což byla tenkrát mezi trampy rarita. Ona mi ji při příští návštěvě dovezla.

A tak jsem začal s paní Stein spolupracovat a naše přátelství trvalo léta, až do její smrti. Vždycky mi předem napsala (telefon jsem tenkrát ještě neměl), kdy přijede a že se setkáme buď v Herzogwaldu nebo jinde. Oni z Německa jezdili autobusem, bývalí obyvatelé z celého okolí Moravského Berouna, a navštěvovali své rodné vesnice, kde dlouhé roky nebyli, podívali se na své domovy, co z nich ještě zbylo. To bylo možné ale až po sametovém převratu. A našli se u nás ještě lidé, kteří se pod vlivem komunistické propagandy báli, že si Němci přišli prohlédnout svůj bývalý majetek a oni že o to, co po válce obsadili, přijdou. Dívali se na ně nepřátelsky a říkali jim revanšisté. Ale doba už se trochu změnila a lidé, zvláště mladí, se začali zajímat, co to byli za lidi, kteří tu předtím žili. A že nebyli takoví, jak je líčila komunistická nenávistná propaganda.

Paní Stein byla vedoucí osobnost, rodačka z Herzogwaldu, a s ní jezdily skupinky dalších obyvatel z celého okolí, už starých lidí, kteří už dneska, kdy to píšu, jsou většinou po smrti. Oni vyprávěli o svém mládí, jak tam

² Rybník byl v roce 2019 obnoven a v mapě vodních nádrží je veden pod názvem „U kostela“ (pozn. E.Dvorské, viz <https://www.vracimevodulesu.cz/mapa/>).

chodili do školy, kostela, kde stál jejich dům, co tam prožili. To už je všechno dneska zapomenuto, jejich děti se už narodily v Německu a nemají už k vlasti jejich předků takový vztah. Já, když jsem se dověděl, že přijedou, tak jsem přišel za nimi, potkali jsme se v Herzogwaldu nebo jinde a já jsem poslouchal jejich vzpomínky. Sháněl jsem pro ně na různých sběratelských burzách starožitností, v antikvariátech a jinde staré pohlednice zaniklých obcí, staré noviny, časopisy, knihy, a paní Stein mi zas přivezla literaturu, kterou oni vydávali v Německu. Byla redaktorkou jejich časopisu Bärner Ländchen (Berounsko), kde každá obec měla vyhrazeny své stránky. Byly tam vzpomínky, oznámení, když někdo z nich umřel, kde se setkají, nebo kam pojedou na zájezd. Vycházelo to hodně let, několik čísel mám ještě doma. Přijížděli na jaře autobusem a dělal jsem jim někdy tlumočnicka. Jezdil jsem s nimi a telefonicky zajišťoval v restauracích obědy a někdy i noclehy v hotelu. Rád na naši spolupráci dneska vzpomínám.

Dokonce jsem zajel svým autem k ní domů do Německa, do Heuchelheimu, a byl tam pár dní. Prohlédl jsem si její knihovnu a archiv a zajeli jsme do Langgönsu, kde mají své museum, Heimatstübe, s památkami, literaturou, fotografiemi, kronikami a kde se pravidelně scházejí a pořádají různé akce. Ale dnes už jich moc nezbývá. Dokonce jsem zajel do Mnichova, kde je Sudetendeutsche Haus, a tam je toho hodně k vidění a studiu. Jezdívají jsme též na poutě ke kostelu svaté Anny v bývalém ruském vojenském prostoru u města Libavá. Kostel byl ve zdevastovaném stavu a rodáci z Německa udělali peněžní sbírku na opravu. Též jsem s paní Stein několikrát byl i na jejich Altvaterturm u městečka Lehesten. Sudetští Němci tam v Duryňsku na kopci postavili repliku kamenné rozhledny, která stávala u nás na Pradědu, ale po válce se rozpadla. Sebrali peníze na její výstavbu a je v ní i museum s památkami a dokumenty o životě u nás a o jejich diskriminaci a vyhnání po roce 1945.

Mám hodně vzpomínek na chvíle s nimi. Ale všechno to nemůžu zapsat. Už jsem též starý a čas ubíhá. Myslím si, že to, co udělal Beneš, že po válce vyhnal miliony nevinných lidí, byl velký zločin a ten musí být jednou v našem státě přehodnocen a jako zločin uznán. Vzpomínám si, že při diskusi s obyvateli na Osoblažsku oni říkali, že kdyby ve volební kampani na prezidenta zvítězil Schwarzenberg³, vrátil by majetky sudetským Němcům. Že jim to říkal Miloš Zeman. Proto ho všichni volili.

V roce 2022 ve Frýdku zapsal Václav Řeha (Wenzel)

Jazykově upravila Eva Dvorská

³ Je míněna volební kampaň v roce 2013, kdy v první přímé volbě prezidenta České republiky proti sobě stáli Miloš Zeman a Karel Schwarzenberg (pozn. E.Dvorské).